

OŚRODEK KULTURY I SZTUKI
WE WROCŁAWIU

INSTYTUCJA KULTURY SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

**DOLNY
ŚLĄSK**

URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

**DOLNY
ŚLĄSK**

www.umwd.pl

Diagnoza stanu edukacji kulturowej w województwie dolnośląskim w 2017 roku

Badanie w ramach
Programu Bardzo Młoda
Kultura

dr Tomasz Kasprzak

Spis treści

Executive summary	3
Wstęp	4
Metodologia	5
Analiza danych zastanych	8
Szczegółowe ustalenia badawcze	9
1. Realizatorzy edukacji kulturowej w regionie	9
2. Obszary i metody prowadzenia edukacji kulturowej w regionie	12
3. Współpraca	14
Partnerzy	20
Warunki udanej współpracy	22
Bariery współpracy z innymi	24
Formy współpracy	26
Wnioski i rekomendacje	28
Podsumowanie	33
Aneks metodologiczny	34
Załącznik 1	35

Executive summary

Poniżej prezentujemy kluczowe wnioski. Zostały sformułowane na podstawie analizy danych zastanych (m.in. danymi z dwóch studiów przypadku realizowanych z uczestnikami pierwszej edycji BMK), danych pochodzących z ankiet oraz materiału jakościowego. Analiza ilościowa bazuje na wynikach ankiety (w badaniu ilościowym wzięło udział 96 respondentów, 46 osób wypełniło ankietę), ponadto zrealizowano 19 wywiadów kwestionariuszowych z beneficjentami BMK w 2017 roku. Analiza jakościowa oparta jest na mini wywiadzie grupowym z tegorocznymi uczestnikami BMK oraz wywiadami z eksperckimi i z organizatorami BMK w województwie.

Poniższy raport zawiera wyniki badań diagnostycznych zrealizowanych w województwie dolnośląskim w ramach ogólnopolskiego Programu Bardzo Młoda Kultura w 2017 roku. Operatorem regionalnym Programu na Dolnym Śląsku jest Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu (OKiS). Diagnoza została przeprowadzona w okresie maj-październik 2017 roku i jest kontynuacją oraz rozwinięciem badań z 2016 roku. Struktura raportu bazuje na ogólnym zakresie zaproponowanym w Programie i został sprofilowany ze względu na cele jakie stawia sobie lokalny operator w ramach BMK oraz ze względu na typu i charakteru danych zgromadzonych przez OKiS w ramach diagnozy (dane ze standardowej ankiety oraz dane gromadzone podczas warsztatów z beneficjentami programu w 2017 roku).

Podobnie jak w pierwszym roku programu także w 2017 roku w całym Programie Bardzo Młoda Kultura przyjęto założenia **diagnozy poznawczej**, którą, za Jerzym Kubinem, można zdefiniować jako typ diagnozy, której głównym celem jest pozyskanie informacji na temat pewnego zjawiska i jego specyfiki, by na tej podstawie podejmować wysiłki na rzecz jego zmiany¹.

Cele diagnozy (na podstawie schematu postępowania diagnostycznego):

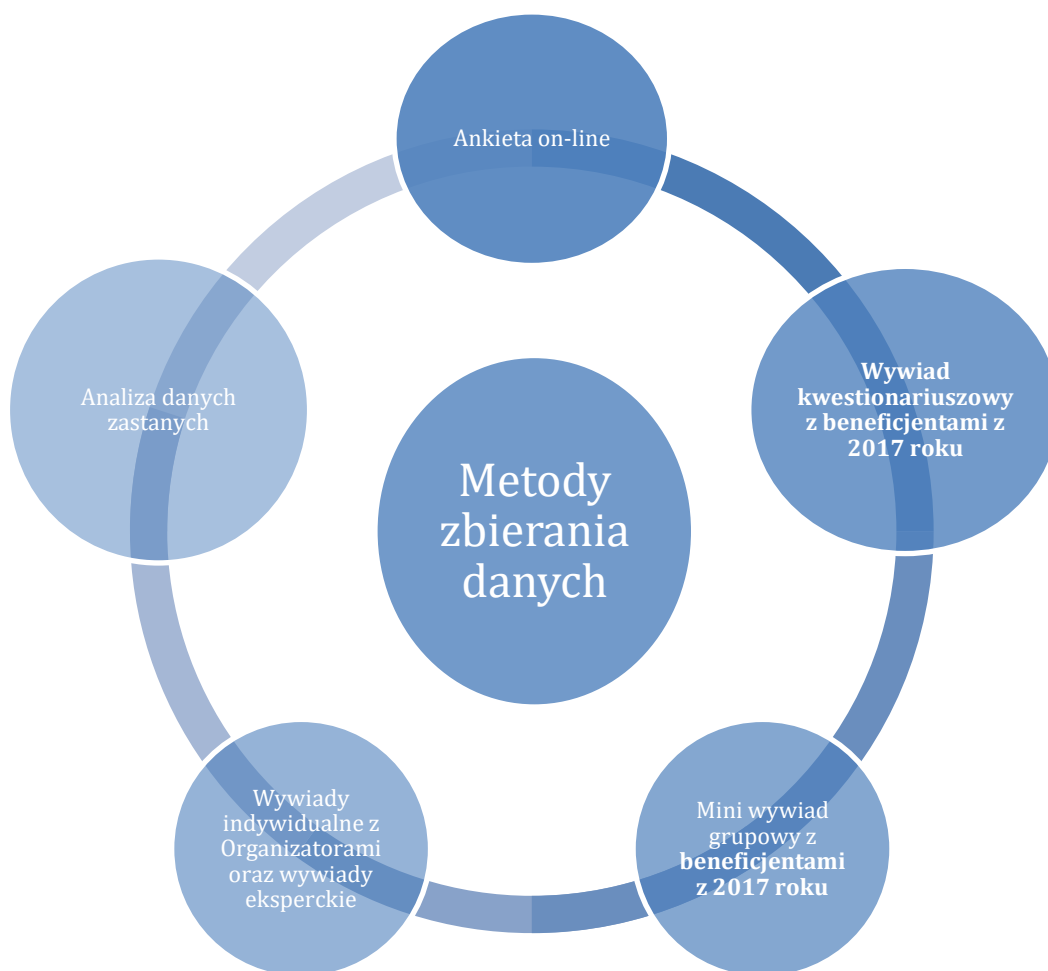
- ✓ Dostarczenie informacji lokalnym operatorom Programu na temat stanu i specyfiki edukacji kulturowej w regionie. Pozyskane w trakcie diagnozy informacje są podstawą dla planowania sposobu realizacji pozostałych zadań operatora, takich, jak działania informacyjne i sieciujące, szkoleniowe, regrantingowe, ewaluacyjne itd. Dodatkowymi celami regionalnych diagnoz jest (a) wykorzystanie ich, jako okazji i pretekstu do tworzenia sieci współpracy i współdziałania pomiędzy podmiotami zajmującymi się edukacją kulturową; (b) dostarczenie władzom lokalnym informacji, dzięki którym mogą one prowadzić bardziej świadomą i racjonalną politykę na rzecz rozwijania edukacji kulturowej w regionie, (c) dostarczanie podmiotom zajmującym się edukacją kulturową w regionie narzędzi badań diagnostycznych oraz propagowanie zwyczaju ich prowadzenia.

- ✓ Dostarczenie informacji organizatorowi Programu, a więc Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego, na temat stanu i specyfiki edukacji kulturowej w Polsce. Pozyskane w trakcie regionalnych diagnoz

¹ Kubin J. (2000), Diagnoza społeczna (w:) Encyklopedia socjologii, Warszawa, 2000, s.136

informacje mogą stawać się podstawą dla planowania polityki kulturalnej w odniesieniu do edukacji kulturowej, a także dla doskonalenia Programu Bardzo Młoda Kultura.

Źródła danych w ramach diagnozy

Badania ilościowe

To kluczowy materiał badawczy – na podstawie wspólnego dla całego kraju narzędzia (ankiety on-line) zostały zebrane dane od realizatorów edukacji kulturowej (zarówno z sektora edukacji jak i kultury) w województwie dolnośląskim.

Wywiad kwestionariuszowy z beneficjentami z 2017 roku

Zrealizowano 19 wywiadów kwestionariuszowych z realizatorami edukacji kulturowej w regionie, którzy w 2017 roku byli beneficjentami programu i realizowali projekty. Każdy z uczestników programu samodzielnie wypełniał arkusz kwestionariusza. Zakres tematyczny dotyczył współpracy instytucji oświatowych i kulturalnych w ich miejscowościach.

Mini wywiad grupowy z beneficjentami z 2017 roku

Podczas warsztatów we wrześniu 2017 roku we Wrocławiu byli beneficjentami tegorocznego programu. Zakres tematyczny dotyczył szans i barier współpracy w realizowanych przez nich lokalnych inicjatywach.

Wywiady indywidualne z Organizatorami oraz wywiady eksperckie

Przeprowadzono wywiady indywidualnych z organizatorami i realizatorami BMK w województwie. Celem tych wywiadów była głębsza analiza kontekstu regionalnego, założeń BMK w 2017 na Dolnym Śląsku. Ponadto przeprowadzono wywiady z ekspertami zajmującymi się edukacją kulturową w regionie (Liczba wywiadów – 5)

Analiza danych zastanych

Analizie poddane zostały dane zgromadzone w 2016 oraz raporty i sprawozdania ogólnopolskie oraz innych województw w odniesieniu do BMK. Celem jest analiza rozwiązań z innych regionów oraz analiza różnic i podobieństw w obszarze edukacji kulturowej na Dolnym Śląsku i w innych regionach. Ponadto analiza objął dwa *case study* inicjatyw z 2016 roku w zakresie danych dotyczących współpracy (badanie zrealizowane w lipcu 2017 roku).

Analiza danych zastanych

Analiza danych zastanych pokazuje, że do istotnych barier w rozwoju edukacji kulturowej, są przede wszystkim ograniczenia finansowe powodujące ubożenie programu instytucji i placówek kultury, wysokie koszty biletów, ograniczenia infrastrukturalne oraz zmniejszanie oferty dla mniej zasobnych mieszkańców².

W istniejących opracowaniach podkreśla się olbrzymie znaczenie, jakie w kształtowaniu procesów edukacji kulturowej ma właściwy poziom kadr działających w tym obszarze³. W analizowanych materiałach podkreśla się raczej braki w tym obszarze oraz stały proces kształcenia i doszkalania kadr. Szczególnie chodzi o rozszerzania kompetencji przedmiotowych i metodycznych oraz wiedzy merytorycznej z zakresu wiedzy o kulturze i wreszcie zdobywanie własnego doświadczenia w aktywnościach kulturowych.

Istotnym punktem odniesienia przy diagnozie stanu edukacji kulturowej w regionie są raporty i opracowania powstałe przy okazji realizacji Europejskiej Stolicy Kultury w 2016 roku we Wrocławiu, ale też w regionie.

² Aplikacji projektu Wrocław Europejską Stolicą Kultury 2016

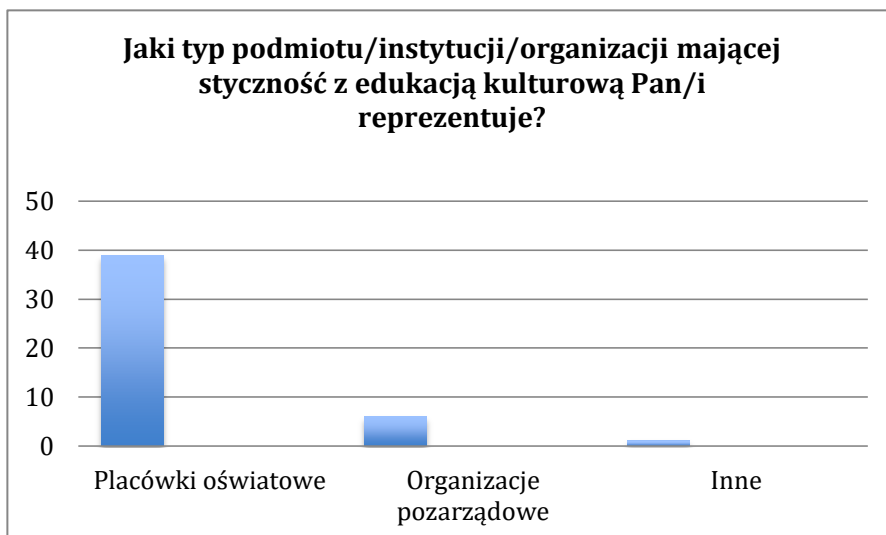
³ patrz. opracowana na potrzeby Wojewódzkiej Strategii dla Dolnego Śląska „Analizie systemu edukacji w świetle zmian demograficznych i społecznych regionu” oraz badania „Uczestnictwo w kulturze mieszkańców województwa dolnośląskiego”.

Szczegółowe ustalenia badawcze

1. Realizatorzy edukacji kulturowej w regionie

W ogólnopolskim badaniu ilościowym wzięło udział 982 respondentów. 602 osób wypełniło ankietę. W samym województwie dolnośląskim w badaniu wzięło udział 96 osób z czego ankietę wypełniło 46 osób. Stanowi to 7, 64% badanych w próbie ogólnopolskiej. Na wstępie należy podkreślić, że ze względu na wielkość jak i dobór próby poniższe analizy nie mają waloru reprezentatywnego.

Struktura badanych rozkłada się następująco:

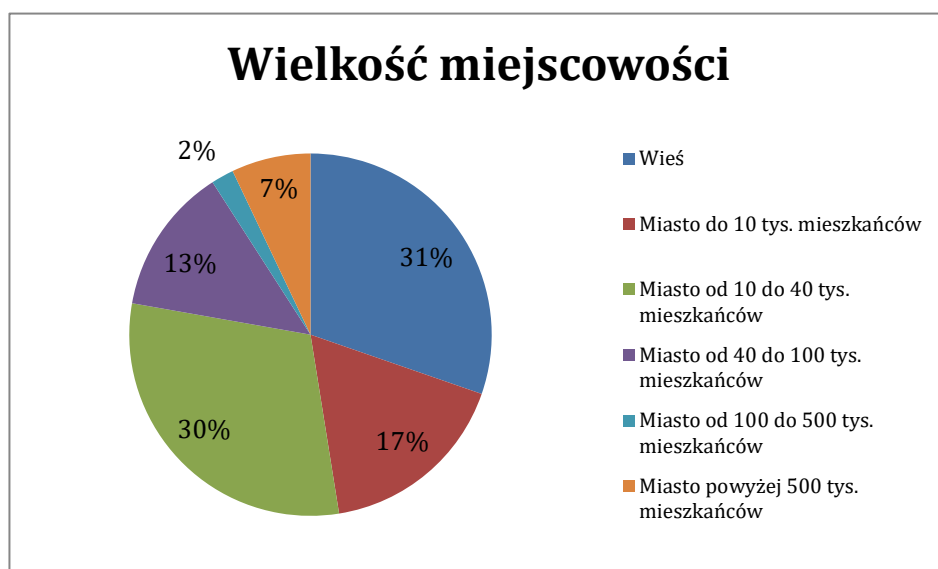

Wykres 1. Typ podmiotów zajmujących się edukacją kulturową (N=46)

Jak widać wśród uczestników pomiaru dominują placówki edukacyjne (prawie 85% badanych to przedstawiciele sektora edukacji). Powoduje to, że dalsze wyniki ankiety należy interpretować biorąc ten fakt pod uwagę. Porównajmy to z poprzednim rokiem. Wówczas 49% badanych reprezentowało sektor edukacji, 27% instytucje kultury o 7% organizacje pozarządowe.

Jak widać już w zeszłym roku dominowali przedstawiciele instytucji oświatowych, jednak w tym roku ich udział jest znacznie większy. Taki rozkład próby na Dolnym Śląsku wynika z przyjętych ustaleń, co do rozkładów w całej próbie ogólnopolskiej.

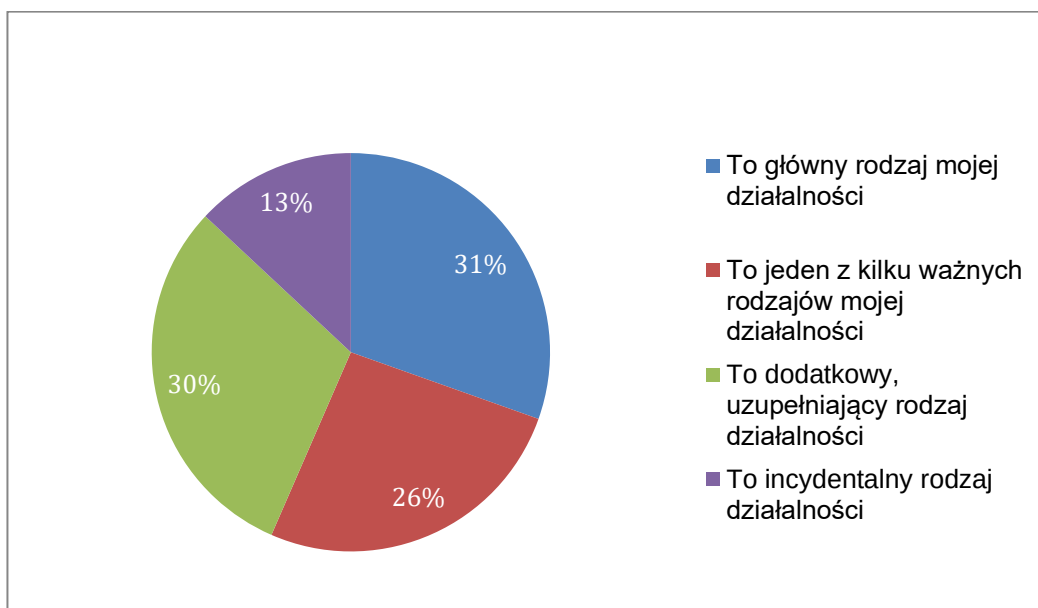
Niemal wszyscy badani to pracownicy instytucji publicznych (96%). Większość badanych to mieszkańcy raczej mniejszych miejscowości (na wsi mieszka ok. 30% badanych). Podobnie liczna grupa mieszka w miejscowościach o wielkości 40-100 tyś.

Wykres 2. Wielkość miejscowości, w których mieszkają badani(N=46)

Porównując z poprzednim rokiem – w 2016 29% badanych pracowała w instytucjach edukacyjnych i kulturalnych na wsi. Jednocześnie dominująca grupa badanych (59%) większość swoich działań edukacyjnych lub animacyjnych realizuje w miejscowości, w której mieszka.

Ponadto to osoby, które deklarują, że działalności edukacja lub animacja w kulturze to zasadniczy element ich działania.

Wykres 3. Odpowiedź na pytanie: „Jakie miejsce zajmuje w Pana/Pani działalności edukacja lub animacja w kulturze?” (N=46).

57% badanych wskazuje, że działalności edukacja lub animacja w kulturze do główny, lub jeden z kilku ważnych rodzajów ich działalności.

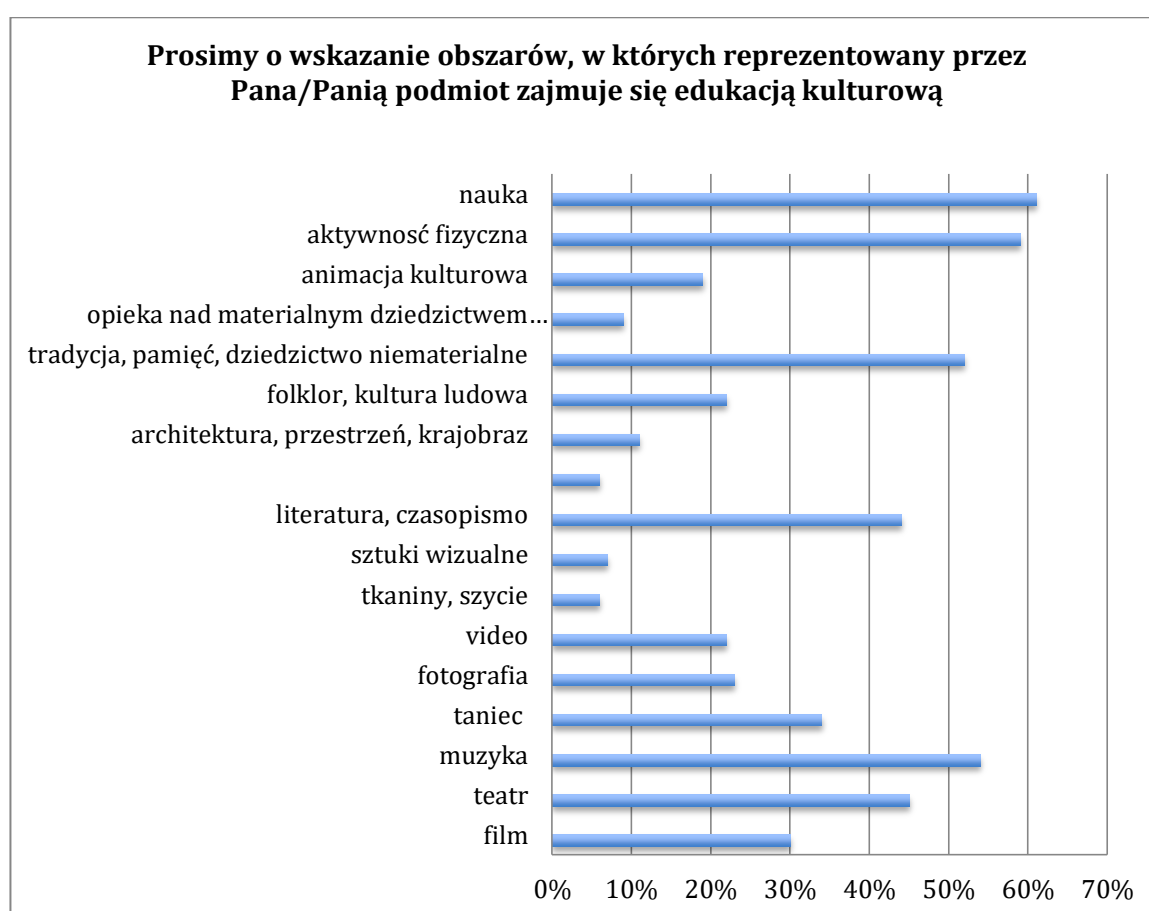
Podsumowując rys demograficzny badanych – w pomiarze dominują nauczyciele ze wsi oraz miast powiatowych i byłych miast wojewódzkich. To przede wszystkim kobiety (83%) w średnim wieku (czterdziestolatki).

To osoby, które nie należą do żadnych zrzeszeń lub grup nieformalnych prowadzących działania z zakresu edukacji lub animacji w kulturze (89% zadeklarowała że nie należy, do żadnej organizacji czy grupy nieformalnej).

2. Obszary i metody prowadzenia edukacji kulturowej w regionie

Tegoroczne ogólnopolskie badania ilościowe BMK nie obejmowały zakresu i form realizacji edukacji kulturowej w poszczególnych regionach. Warto jednak przyrzeć się tej tematyce bazując na wynikach zeszłorocznych oraz wynikach innych badaniach.

Badanie ilościowe z 2016 roku pokazuje następujące obszary edukacji kulturowej w województwie dolnośląskim:

Wykres 4. Obszary edukacji kulturowej. Dane z badania zrealizowanego w 2016 roku. (N=515)

W instytucjach reprezentowanych przez badanych dominowała nauka (61%), kultura fizyczna (59%). Kolejne bardzo wysokie wskazania to muzyka (54%) oraz tradycja, pamięć, dziedzictwo niematerialne (52%).

W kolejnym pytaniu poproszono o wskazanie obszarów, w których zajmuje się sam badany edukacją kulturową – prowadzi ją, organizuje, naucza jej, bada i/lub finansuje. W tym wypadku również dominowała nauka (37%), ale jak widać ten odsetek jest niższy. Niemal tyle samo wskazań uzyskała muzyka (35%), literatura, czasopisma, druk, opowiadanie oraz tradycja, pamięć, dziedzictwo niematerialne (po 31%). Następnie folklor i kultura ludowa (30%). Wreszcie teatr, animacja kulturowa, sztuka publiczna lub akcje społeczne, wielokulturowość (po 28%).

Najczęstsze formy aktywności w 2016 roku to lekcja, zajęcia z nauczycielem (85% zawsze lub często). Dalej konkurs, olimpiada, przegląd z nagrodami itp. (49% zawsze lub często). Takie formy aktywności prawdopodobnie zdeterminowane są faktem, że w badaniu dominowali przedstawiciele instytucji oświatowych, dla których lekcja jest obligatoryjnym i podstawowym narzędziem realizacji celów edukacyjnych. Z punktu widzenia zagadnienia współpracy kolejne wskazania, czyli konkursy, olimpiady, przeglądy z nagrodami są interesujące, gdyż z dużym prawdopodobieństwem realizowane są we współpracy szkół z innymi podmiotami.

Podsumowując dane należy stwierdzić, że choć edukacja kulturowa realizowana jest w województwie w szerokim spektrum obszarów (nauka, kultura fizyczna, tradycja, pamięć, dziedzictwo niematerialne, muzyka, literatura, czasopisma, teatr) to nie jest podstawowym, a jedynie dodatkowym przedmiotem aktywności w instytucjach oświatowych i kultury.

3. Współpraca

Współpraca to główny temat badań BMK w 2017 roku w całym kraju. Kluczową kwestią jest, jak realizatorzy edukacji kulturowej sami definiują współpracę.

Badani w ramach badania ilościowego poproszeni byli o zdefiniowanie tej kategorii (pytanie otwarte: *„Jak Pan/i rozumie współpracę? Czym ona dla Pani/Pana jest?”*). Odpowiedzi badanych z Dolnego Śląska można skategoryzować w następujący sposób:

1. współpraca jako realizacja wspólnie konkretnych zadań/ działań,
2. praca zespołowa dla osiągnięcia zamierzonych celów, obopólną korzyść dla partnerów: *„Dzisiaj ja pomagam tobie, jutro Ty pomagasz mi. Wszystko w celu jeszcze lepszego wykorzystania własnych zasobów”*,
3. współpraca jako proces uczenia się, dzielenie się wiedzą, doświadczeniem,
4. współpraca jako komunikacja: *„Przede wszystkim dobry przepływ informacji”*, *„Wymiana informacji”*,
5. współpraca jako wspólne rozwiązywanie problemów,
6. kooperacja różnych podmiotów dla wspólnego celu: *„z korzyścią dla szkoły i uczniów, oraz środowiska lokalnego”*,
7. współpraca jako rozszerzenie własnych horyzontów: *„Współpraca daje możliwość realizacji zadań w szerszym aspekcie, spojrzenia na problem z szerszej perspektywy”*,
8. współpraca jako integracja ze środowiskiem, wzmacnianie więzi społecznych, integracja pokoleń.

Patrząc na definicje współpracy formułowane przez badanych widać że najczęstsze rozumienie współpracy to „wspólne działanie” w celu osiągnięcia określonych celów. Te cele z jednej strony odnoszą się do szeroko

rozumianego rozwoju odbiorców działań realizowanych w ramach współpracy (np. uczniów, społeczności lokalnej), ale jednocześnie do wzmacniania samych realizatorów (integracja, zaufanie, wymiana doświadczeń, uczenie się, wspomaganie działań własnej placówki). Częstym celem współpracy rozumianej jako wzmacnianie realizatorów jest korzystanie z dóbr, zasobów współpracujących organizacji, instytucji, oparte na jawnych zasadach.

Inne częste rozumienie współpracy również mają walor użyteczny, czyli: „wspólne rozwiązywanie problemów”.

Jednocześnie pojawiły się głosy pokazujące fundamentalne znaczenie współpracy do w ogóle funkcjonowanie podmiotów i kreowanie rzeczywistości społecznej: *„Współpraca to wzajemne wsłuchiwanie się w drugiego człowieka, odpowiadanie na wspólne potrzeby, tworzenie wspólnej rzeczywistości”*.

Efektem współpracy pomiędzy instytucjami z różnych sektorów (edukacji i kultury) jest wspomniane wyżej rozszerzanie perspektywy, ale także zakresu wpływu na własnych odbiorców, uczestników podejmowanych w wyniku współpracy działań. Tak to opisuje respondentka reprezentująca szkołę: *„Współpracuję z teatrami, operą, ośrodkiem kultury, Uniwersytetem Wrocławskim. Organizujemy wspólne przedsięwzięcia, warsztaty, kawiarenki literackie, spotkania, wykłady, spektakle, Tydzień Twórczości Artystycznej, obozy teatralne, wykłady itd. Współpraca ta jest dla mnie bardzo ważna, przede wszystkim wprowadzam młodzież w świat kultury, kultury wysokiej, rozwijam ich pasje humanistyczne, wrażliwość estetyczną”*.

Jak widać, oprócz realizacji wielu celów edukacyjnych i poznawczych wynikiem współpracy jest socjalizacja, akulturacja młodych ludzi do szerszej wspólnoty znaczeń, społeczeństwa.

Tak rozumiana współpraca owocuje również wspomnianymi, utylitarnymi efektami dla samych realizatorów: *„możliwością nawiązywania znajomości, rozwiązywaniem problemów, z którymi sama nie damę radę, szukanie wsparcia, korzystanie z pomysłów, innowacji”*. Współpraca jest więc elementem procesu uczenia się oraz rozwiązywania problemów.

W definicjach pojawiało się też myślenie z perspektywy procesu jakim jest współpraca:

- nawiązywanie kontaktów,
- wymiana informacji, materiałów edukacyjnych,
- cykliczne spotkania,
- opracowanie wspólnie działań,
- wspólne pozyskiwanie środków,
- wspólnie podejmowane działania.

Badani spontanicznie wskazywali też formy w jakich realizowana jest przez nich współpraca:

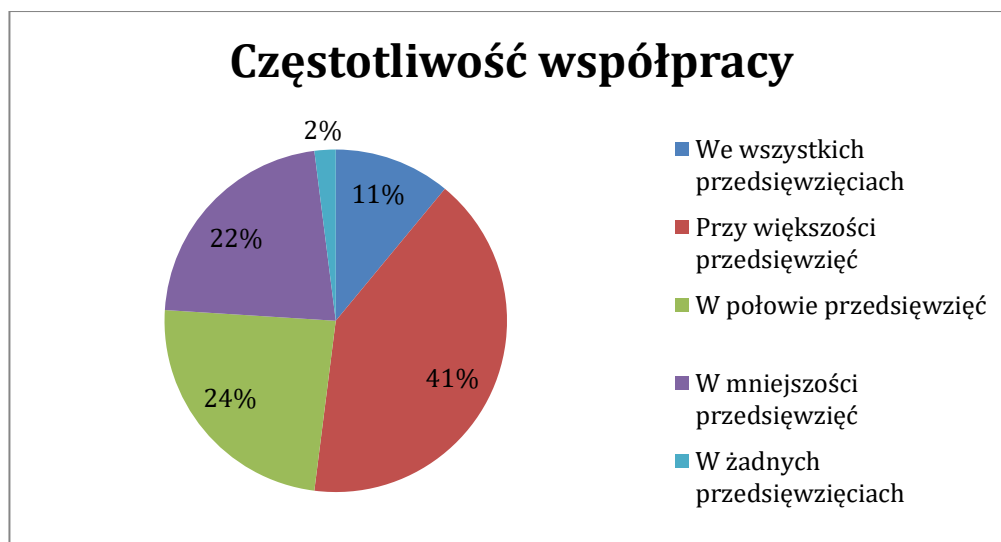
- organizacja wspólnych projektów edukacyjnych,
- udział w akcjach (np. prozdrowotnych), konkursach (czytelniczych, plastycznych, literackich),
- współorganizowanie imprez,
- nauka przez sztukę,
- lekcje biblioteczne, spotkania z autorami książek, udziały w konkursach.

Pojawiły się też głosy jakie warunki brzegowe muszą być spełnione, aby współpraca mogła zaistnieć:

„To współdziałanie nakierowane na realizację wcześniej ustalonego, akceptowanego przez wszystkich uczestników celu. Wymaga planu, lub przynajmniej ogólnych założeń, zrozumienia siebie nawzajem, wiedzy o umiejętnościach, preferencjach i cechach charakterologicznych współpracowników”.

Inni badani wskazywali na: „*umiejętność pracy w grupie, poczucie tożsamości z zespołem*”, „*wspólne zaangażowanie, odpowiedni do kompetencji podział obowiązków, zaufanie*”.

Pojawia się pytanie jak często tego typu współpracę podejmują badani?

Wykres 5. Odpowiedz na pytanie: „ Jak często realizując przedsięwzięcia edukacyjne lub animacyjne współpracuje Pan/i z innymi? (N=46)

Jak widać ponad 40% badanych w większości własnych działań podejmuje współpracę z innymi. Warto zwrócić uwagę, że w ankiecie rozumiano realizację działań nie tylko jako ich prowadzenie, ale też planowanie, organizację i ewaluację. To szerokie, wieloskładnikowe rozumienie realizacji działań oznaczałoby, że tak proste rozumienie współpracy jako wykorzystanie

zasobów (lokalowych, kadrowych) partnera do realizacji własnych działań nie spełnia kryteriów współpracy.

24% badanych wskazało, że prowadzi wspólne działania w mniejszości przedsięwzięć lub żadnych. W uzasadnieniach badani wskazywali, że brak realizacji własnych przedsięwzięć edukacyjnych lub animacyjnych we współpracy z innymi wynika z takich czynników jak:

- brak oferty,
- brak wspólnego pola działania,
- specyfiki prowadzonego działania.

Ciekawe jest jak oceniają współpracę międzysektorową w swoich miejscowościach uczestnicy tegorocznej edycji BMK na Dolny Śląsku. Oceniając na skali od 1 do 5 (gdzie 1 oznaczało bardzo nisko a 5 bardzo wysoko) poziom współpracy (pyt. *Jak ogólnie oceniasz współpracę pomiędzy instytucjami oświatowymi a instytucjami kultury w Twojej miejscowości?*). W badaniu wzięli udział wszyscy uczestnicy warsztatów we wrześniu 2017 roku (19 osób).

W odpowiedziach dominowała wysoka i bardzo wysoka ocena (10 wskazań). 5 osób wskazało na niską czy bardzo niską ocenę poziomu lokalnej współpracy. W uzasadnieniach pozytywnych ocen wskazywano:

- a. chęć i motywację do współpracy (zarówno ze strony szkół jak i domów kultury),
- b. wzajemną otwartość instytucji na siebie, podejście osób zarządzających instytucjami (otwartość),
- c. bliskie, fizyczne sąsiedztwo instytucji kultury i szkół,
- d. znajomość osobistą konkretnych nauczycieli czy animatorów, dobre relacje między nimi,

- e. pozytywne doświadczenia z dotychczasowych wspólnych działań,
- f. komplementarność działań instytucji kultury i oświaty, wzajemne uzupełnianie się,
- g. wychodzenie z inicjatywą i liderowanie we wspólnych działaniach przez DK.

Przy niskich ocenach pojawiły się wskazania na takie bariery jak:

- a. brak praktyki, doświadczeń współpracy,
- b. słaby przepływ informacji,
- c. różne godziny działania instytucji edukacyjnych i kultury,
- d. brak rozwiązań formalnych umożliwiających współpracę,
- e. ograniczenie współpracy jedynie do pomocy organizacyjnej przy okazji prowadzenia własnych działań przez konkretne podmioty,
- f. sztywność ram działania, brak aktywności instytucji oświatowych, „chęć przychodzenia na gotowe” czyli raczej bierne włączanie się szkół w działania organizowane przez DK,
- g. skupienie się szkół jedynie na działaniach na terenie szkoły, a DK na organizacji imprez lokalnych.

Podsumowując można stwierdzić, że dla uczestników BMK ocena lokalnej współpracy szkół i instytucji kultury wynika z własnych doświadczeń i pomimo, że jest raczej pozytywna (w końcu też wypowiadali się o współpracy, którą sami inicjują, czy w której sami działają).

To co kształtuje wartościową, satysfakcjonującą współpracę opiera się na kontaktach bezpośrednich, często długoletnich doświadczeniach współpracy, wynika z wzajemnego zaangażowanie. Tym lepiej też ta współpraca odbywa się kiedy instytucje znajdują się blisko siebie.

To co powoduje że współpraca lokalnie „nie idzie”, oprócz przeciwieństwa wymienionych czynników kreujących wspólne działania, wiąże się z inną logiką działania szkół i domów kultury, z ramami formalnymi działania instytucji oświaty. Ponadto z różnym rozwiązań organizacyjnych domów kultury i szkół (choćby różnych godzinach pracy), minimalizacji działań do pomocy technicznej czy organizacyjnej, słabej komunikacji. Wreszcie po prostu braku doświadczeń wspólnego działania.

Partnerzy

Jak już współpraca ma miejsce, istotne jest z kim się ja podejmuje. W ramach badania ogólnopolskiego respondenci proszeni byli o identyfikację z którąś odpowiedzią dotyczącą partnerów współpracy.

Skala lewa (1)	Średnia pozycja	Skala prawa (5)
Z osobami, które dobrze znam	2.16	Z osobami, które spotykam po raz pierwszy
Z osobami wykonującymi ten sam zawód, co ja	2.87	Z osobami, które wykonują inny zawód, niż ja sama
Z osobami, które są do mnie podobne	2.96	Z osobami, które są ode mnie różne
Z osobami młodszymi ode mnie	2.8	Z osobami starszymi ode mnie
Z osobami ze wsi	2.91	Z osobami z miasta
Z profesjonalistami	2.69	Z amatorami
Z kobietami	2.76	Z mężczyznami

Wykres 6. Odpowiedz na pytanie:” Z kim Pan/i najchętniej współpracuje? (N=46). Instrukcja dla respondenta: Prosimy za pomocą myszki kliknąć w suwak i przesunąć go w stronę odpowiedzi, z którą się Pan/i identyfikuje. Suwak można ustawić w 5 pozycjach. Im bliżej którejś z odpowiedzi, tym bardziej się Pan/i z nią zgadza. Ustawienie suwaka w pozycji środkowej oznacza, że po części zgadza się Pan/i z opisem z prawej i z lewej strony.

Większość badanych wybierała skalę lewą. Preferują oni w największym zakresie współpracę raczej z osobami, które są różne od nich (średnia pozycja 2.96), raczej z miasta niż ze wsi (średnia pozycja 2.91), także z osobami, które wykonują inny zawód, niż ja sama (średnia pozycja 2.87). Co ciekawe, również częściej wybiera się współpracę z mężczyznami, niż kobietami (średnia pozycja 2.76). Zważywszy na fakt, że większość badanych na Dolnym Śląsku to kobiety, duża grupa to osoby mieszkające na wsi i tam działające widać, że w wyborze partnera współpracy preferowane są osoby różniące się od badanych, o innych doświadczeniach zawodowych, miejscu zamieszkania czy choćby płci. Z drugiej strony w opozycji (osoby obce - osoby dobrze znane) badani preferują współpracę z osobami, które dobrze znają (średnia pozycja 2.16).

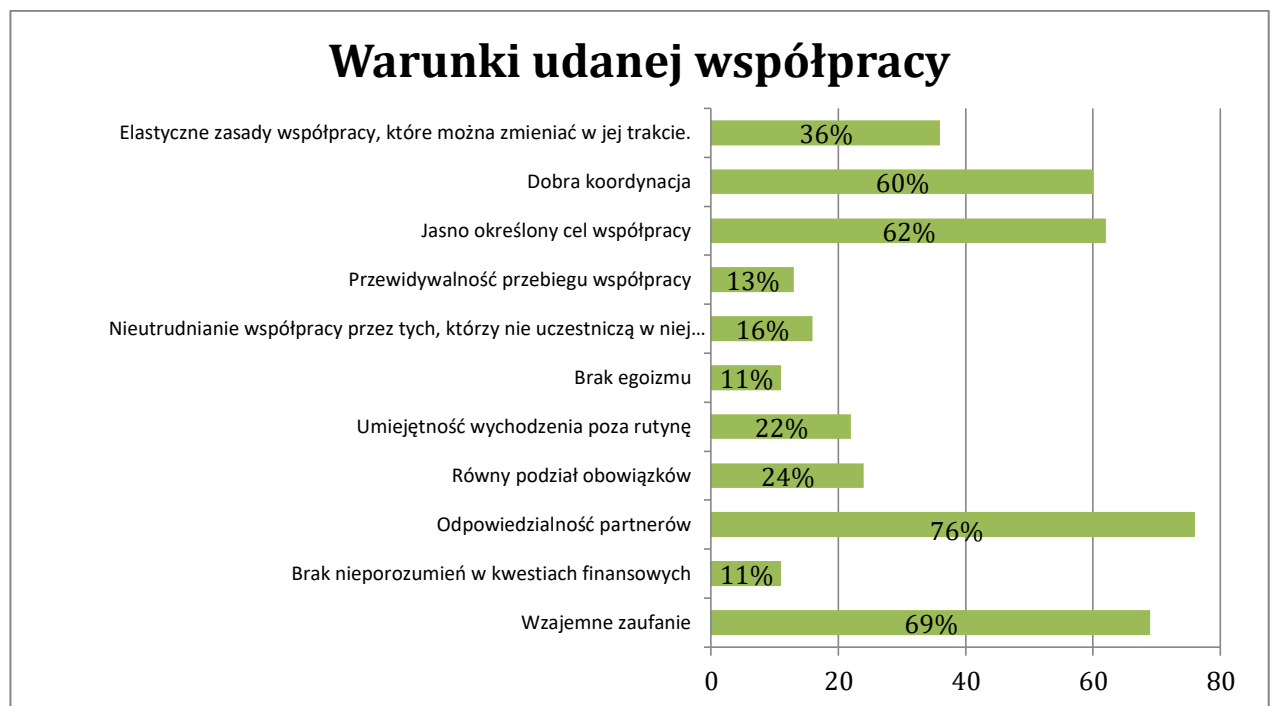
Wydaje się, że można to wyjaśnić wskazywanym przez badanych rozumieniem współpracy jako wymiany doświadczeń, zyskiwaniem nowej perspektywy, dzięki realizacji wspólnych działań.

W badaniach diagnostycznych w ramach BMK w 2016 nieco inaczej sformułowane były pytania o partnerów współpracy. Badani pracownicy sektora edukacji, wskazywali, że w ostatnich trzech latach wielokrotnie współpracowali z innymi placówkami oświatowymi (59%). Współpraca z innymi instytucjami kultury była już rzadsza (39% instytucji oświatowych współpracowało z innymi instytucjami kultury). Badani przedstawiciele instytucji kultury również najczęściej współpracowali z instytucjami

oświatowymi. Przedstawiciele edukacji i kultury najrzadziej współpracowali z uczelniami wyższymi oraz Kościołami. Stosunkowo rzadko też z innymi edukatorami, artystami, wolnymi strzelcami itd. osobami fizycznymi (tylko 10% szkół, 6% instytucji kultury wielokrotnie w ostatnich trzech latach). Ograniczona była również współpraca instytucji publicznych z organizacjami pozarządowymi w obszarze edukacji kulturowej.

Warunki udanej współpracy

Badani proszeni byli o wskazanie istotnych z ich punktu widzenia warunków udanej współpracy z innymi.

Wykres 7. Odpowiedz na pytanie: Co według Pani/Pana jest warunkiem udanej współpracy z innymi? (N=46)

Jak widać z zebranych danych kluczowy warunek, aby współpraca była udana, jest odpowiedzialność partnerów (76%) oraz zaufanie (69%). Kolejne pod względem znaczenia są dla respondentów kwestie organizacji samej

współpracy – więcej niż połowa badanych wybrała jasno określony cel współpracy (62%) i dobrą koordynację działań (60%).

Najrzadziej wybierane były takie warunki dobrej współpracy jak brak egoizmu, brak nieporozumień w kwestiach finansowych (po 11%) oraz przewidywalność przebiegu współpracy (13%).

Badani w 2016 roku realizatorzy edukacji kulturowej w województwie wskazywali również na warunki efektywnej współpracy. Potencjał współpracy pokazywało otwarte pytanie w ankiecie on-line dotyczące możliwości wsparcia jakie badani mogliby udzielić innym (pyt. *W jaki sposób Pani/Pan/Państwa instytucja mógłby/mogłaby pomóc innym podmiotom realizującym działania z zakresu edukacji kulturowej?*). Najczęściej wskazywaną kategorią była:

- wymiana doświadczeń,
- udostępnienie zasobów lokalowo- sprzętowych i ludzkich,
- realizacja wspólnych projektów.

W dalszej kolejności wskazano:

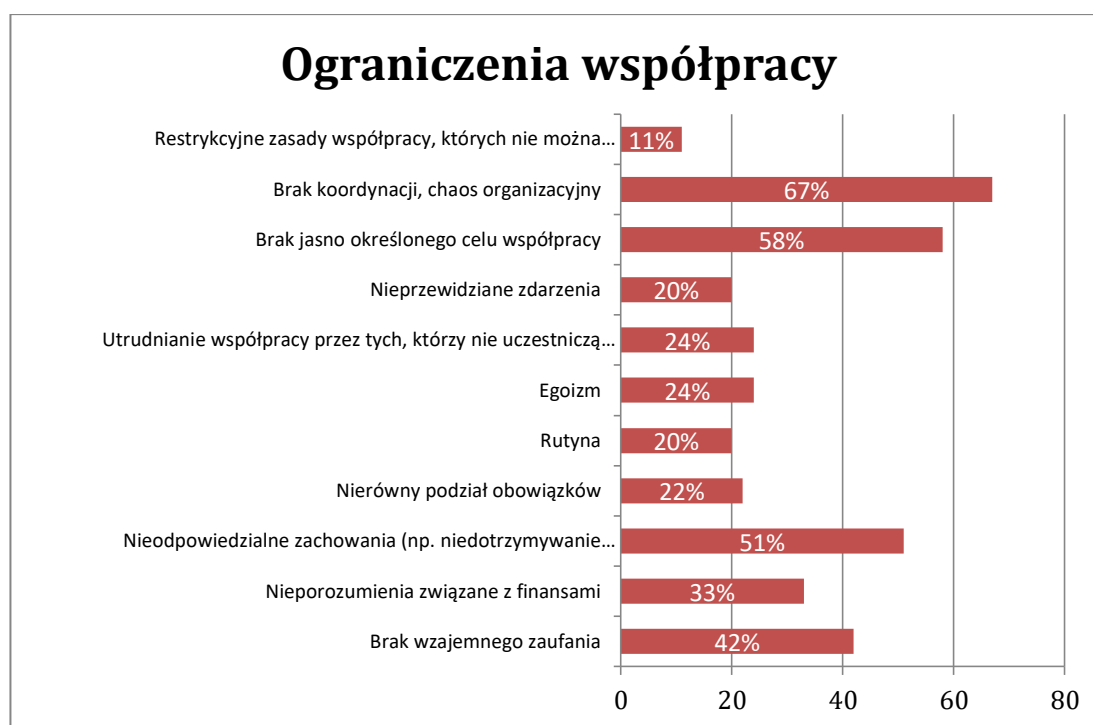
- dostęp do odbiorcy (szczególnie dzieci i młodzieży), na co wskazywali przede wszystkim przedstawiciele oświaty,
- organizacje szkoleń, warsztatów – zarówno przedstawiciele sektora kultury jak i oświaty wskazywali, że posiadają wiedzę, kompetencje, którymi mogą się dzielić.

Uczestnicy BMK oraz dyrektorzy instytucji kultury badani w 2016 roku wskazywali, że zasadniczą szansą jest zmiana podejścia i nastawień wzajemnych – wspólne ustalanie celów i priorytetów oraz uwspólnianie perspektyw, wzajemne słuchanie się, wymiana doświadczeń. Kolejna szansa

to zwiększenie obecności animatorów i artystów w szkołach, komplementarność oferty oraz wzajemne uzupełnianie oferty. Istotne też jest niepodważanie kompetencji oraz podejście dialogiczne oraz integracja środowiska.

Bariery współpracy z innymi

Badani określając warunki dobrej współpracy jednocześnie wskazywali na bariery, utrudnienia współpracy z innymi.

Wykres 8. Odpowiedz na pytanie: Co według Pani/Pana najbardziej utrudnia współpracę z innymi? (N=46)

Badani zasadnicze bariery współpracy z innymi upatrują w takich wymiarach jak: brak koordynacji, chaos organizacyjny (67%), brak jasno określonego celu współpracy (58%).

Co ciekawe pytani o warunki udanej współpracy wskazywali na pierwszym miejscu odpowiedzialność partnerów i dalej wzajemne zaufanie. W wypadku barier również te obszary są wskazywane jako ważne, ale nie pierwszoplanowe. Na utrudnienia takie jak nieodpowiedzialne zachowania (np. niedotrzymywanie obietnic, nieobecność, niepunktualność itd.) wskazało 51% badanych a na brak wzajemnego zaufania wskazało 42% badanych.

Warto zwrócić uwagę analizując powyższe odpowiedzi nad konstrukcją samego pytania – kategoria odpowiedzi zbierała czynniki dotyczące wewnętrznych relacji w ramach współpracy, nie dotyczyła czynników zewnętrznych warunkujących współpracę takich jako środki finansowe, struktura prawno-organizacyjna podmiotów.

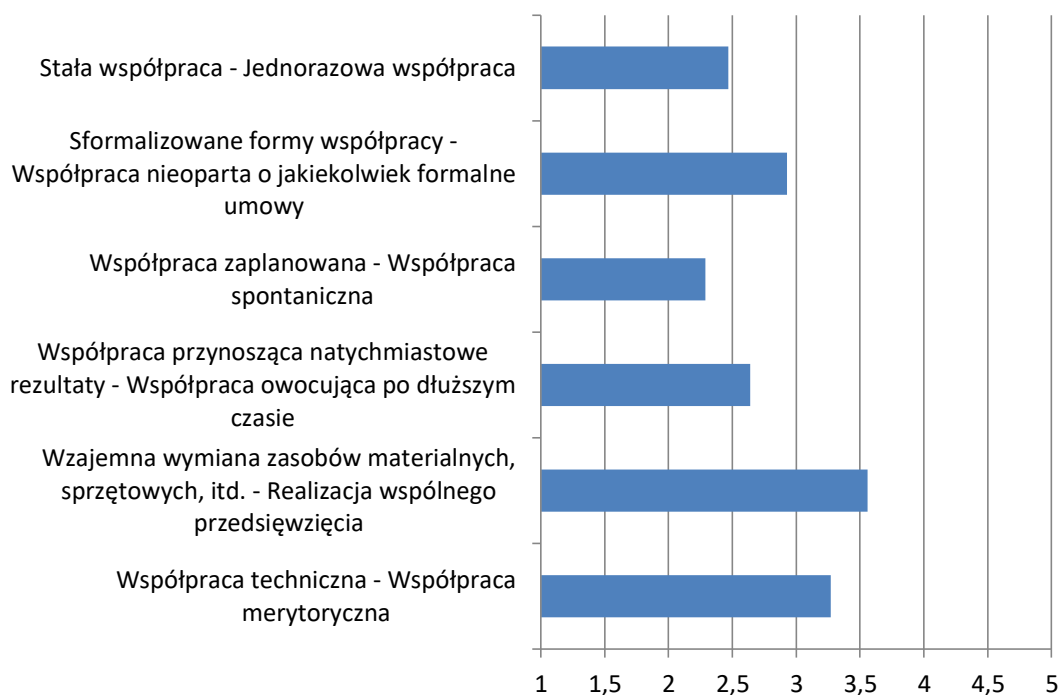
Badani w 2016 roku uczestnicy BMK oraz dyrektorzy dolnośląskich instytucji kultury wskazywali na pierwszym miejscu właśnie na ograniczenia finansowych, ograniczenia organizacyjne (organizacja pracy szkoły), prawne i formalne (podstawa programowa, wymogi grantowe) oraz na trudność w synchronizacji pracy instytucji kultury i oświaty. W odniesieniu do kwestii organizacyjnych – mamy do czynienia z luką, która utrudnia współpracę oraz często przepływ dzieci i młodzieży z placówek oświatowych do placówek kultury (domy kultury działają popołudniami i wieczorem, kiedy szkoły są już zamknięte). Dodatkowo dzieci dojeżdżające z mniejszych miejscowości mają utrudniony dostęp do oferty instytucji kultury, bo szkolne busy odjeżdżają zaraz po lekcjach.

Dodatkowo w weekendy (kiedy instytucje kultury organizują wiele wydarzeń) nauczyciele nie pracują i z perspektywy badanych przedstawicieli sektora kultury rzadko są zmotywowani do uczestnictwa. Na ten problem wskazywali również badani dyrektorzy domów kultury:

Inna ważna bariera zdiagnozowana w badaniach w 2016 roku to wzajemne postawy. Na poziomie świadomościowym pojawiły się takie bariery jak brak szacunku, niedocenywanie profesjonalizmu animatorów kultury przez nauczycieli, rutyna pracy. Jeżeli chodzi o te bariery, to zdaniem przedstawicieli sektora kultury nadal pokutuje stereotyp animatora, jako kogoś niepoważnego, zajmującego się czymś tak niewymiernym jak kultura i szuka.

Formy współpracy

Badani proszeni byli o określenie preferowanych form współpracy w działaniach edukacyjnych i animacyjnych.

Wykres 9. Odpowiedź na pytanie: Jakie formy współpracy Pan/i preferuje? (N=46). Instrukcja dla respondenta: Prosimy za pomocą myszki kliknąć w suwak i przesunąć go w stronę odpowiedzi, z którą się Pan/i identyfikuje. Suwak można ustawić w 5 pozycjach. Im bliżej którejś z odpowiedzi, tym bardziej się Pan/i z nią zgadza. Ustawienie suwaka w pozycji środkowej oznacza, że po części zgadza się Pan/i z opisem z prawej i z lewej strony.

Badani najmocniej podkreślają, że preferowane przez nich formy współpracy dotyczą realizacji wspólnych przedsięwzięć, a nie wzajemnej wymiana zasobów (materialnych, sprzętowych, itd.) - średnia pozycja 3.56. Ponadto preferowana jest współpraca merytoryczna, a nie współpraca techniczna (średnia pozycja 3.16).

Jeżeli chodzi o poziom formalizacji to badani preferują raczej współpracę nieopartą o jakiegokolwiek formalne umowy, aniżeli sformalizowane formy współpracy (średnia pozycja 2.93).

W odniesieniu do trwałości i zakresu czasowego współpracy respondenci preferują współpracę owocującą po dłuższym czasie, niż współpracę przynoszącą natychmiastowe rezultaty (średnia pozycja 2.64). Jednocześnie wolą współpracę zaplanowaną, niż spontaniczną (średnia pozycja 2.26).

Wnioski i rekomendacje

Edukacja kulturowa realizowana jest w województwie w szerokim spektrum obszarów (nauka, kultura fizyczna, tradycja, pamięć, dziedzictwo niematerialne, muzyka, literatura, czasopisma, teatr). Jednocześnie nie jest podstawowym, a jedynie dodatkowym przedmiotem aktywności w instytucjach oświatowych i kultury.

Na poziomie badań jakościowych widać stosunkowo dobry poziom współpracy na poziomie konkretnych miejscowości (mikro) i słabszy na poziomie powiatów (mezo) i całego województwa (makro).

Badani podkreślają wyzwanie w obszarze realizacji inicjatyw z obszaru edukacji kulturowej jakim jest rozproszenia instytucji kultury w regionie, zróżnicowane modele działania wynikające m.in. z faktu połączenia w ramach województwa dolnośląskiego kilku województw, różnej logiki działania instytucji kultury i oświaty w poszczególnych miejscowościach.

Sektorowość działań w obszarze edukacji kulturowej, czyli podział na oświatę i kulturę, jest ważnym ograniczeniem samej edukacji kulturowej, i jednocześnie mocno determinuje możliwość zaistnienia, a dalej funkcjonowanie współpracy pomiędzy lokalnymi instytucjami oświaty (szkołami, przedszkolami, ośrodkami doskonalenia nauczycieli, poradami pedagogicznymi) a instytucjami kultury (domami i świetlicami kultury, bibliotekami). Jeżeli chodzi o współpracę, szczególnie między instytucjami z różnych sektorów, to wydaje się, że wnioski z diagnozy z 2016 roku są ciągle aktualne - sieci współpracy pomiędzy różnymi podmiotami są płytkie i akcyjne. Wynika to właśnie z ograniczonej współpracy instytucji kulturalnych

z instytucjami oświatowymi. Badani dyrektorzy DK oraz część uczestników warsztatów w ramach BMK wskazywała, że szczególnie na poziomie lokalnym wiele instytucji edukacyjnych nie dostrzega wartości współpracy z takimi instytucjami jak domy kultury.

Wyzwaniem dla realizacji edukacji kulturowej oraz współpracy w jej zakresie, obok wskazywanych w danych zastanych ograniczonych środkach są takie wyzwania jak brak koordynacji, chaos organizacyjny, brak jasno określonego celu współpracy.

Bariery finansowe nie dotyczą jedynie środków jakimi dysponuje instytucje kultury i edukacji, ale też indywidualne środki jakimi dysponują obywatele. Na podstawie „Wrocławskiej diagnoza problemów społecznych” z 2010 i z 2014 można stwierdzić, że regularne uczestnictwo w płatnych formach kultury jest zjawiskiem niszowym, które w ciągu roku mobilizuje między 9 a 14% mieszkańców w wieku 15-80 lat.

Warunkami sprzyjającymi owocnej współpracy z perspektyw badanych są odpowiedzialność partnerów, zaufanie, jasno określony cel współpracy i wreszcie dobra koordynacja współpracy.

To co lokalnie pozwala rozwijać się współpracy, a jednocześnie uzasadnia potrzebę współpracy międzysektorowej, to komplementarność działań instytucji kultury i oświaty – przekonanie o sensowności prowadzenia działań wzajemnie uzupełniających się.

Badani wskazują stosunkowo wysoki poziom współpracy pomiędzy instytucjami edukacyjnymi i instytucjami kultury. Ten fakt powinien cieszyć, choć warto uczynić pewne zastrzeżenie. Z jednej strony natury

metodologicznej – dobór próby nie był reprezentatywny, w badaniu uczestniczyły osoby chętne, a samo badanie dotyczyło współpracy, co oznacza, że z dużym prawdopodobieństwem badanie objęło tych bardziej aktywnych i współpracujących. Z drugiej strony warto pamiętać o pojawiających się w badaniu opiniach, iż współpraca pomiędzy instytucjami kultury i szkołami jest w wielu wypadkach jednokierunkowa – inicjatorami i realizatorami działań są instytucje kultury, a szkoły stawiają się w roli odbiorców, klientów tych działań.

Można na podstawie diagnozy powtórzyć starą prawdę – przestrzeń ma znaczenie – szczególnie w mniejszych miejscowościach istotne jest fizyczne umiejscowienie instytucji – im szkoły i domu kultury są bliżej siebie tym częściej współpracują.

Jednym z często pojawiających się definicji współpracy jest wymiana doświadczeń. Podobnie jak w diagnozie z 2016 roku, także w 2017 badani wskazują na potrzeba wymiany doświadczeń wśród podmiotów realizujących edukację kulturową w regionie (organizacja spotkań pozwalających na uczenie się od siebie, poznawania się i wypracowywania wspólnych stanowisk). Takie inicjatywy jak BMK są bardzo dobrze odbierane i zdaniem badanych realizują postulat sieciowania i wymiany doświadczeń. Problemem tego typu inicjatyw jest ograniczona skala działań. Organizacja kilku czy kilkunastu działań oddolnych w skali roku w ramach BMK jest, patrząc choćby na potrzeby, czy wielkość województwa stanowczo za małym działaniem.

Uczestnicy I edycji BMK, ale także beneficjenci z 2017 roku wskazywali na to, że oprócz wiedzy i nowych umiejętności w ramach Programu zyskują dzięki wymianie doświadczeń z innymi placówkami, podmiotami. Powstają nieformalne relacje, większe i mniejsze sieci współpracy, a instytucje

utrzymują ze sobą kontakt także po zakończeniu realizacji projektów i wspierają się w swoich działaniach.

Badani preferują takie formy współpracy, które dotyczą realizacji wspólnych przedsięwzięć, a nie wzajemnej wymiana zasobów (materialnych, sprzętowych, itd.) Ponadto preferowana jest współpraca merytoryczna, a nie współpraca techniczna. Realizatorzy edukacji kulturowej na Dolnym Śląsku wybierają raczej współpracę nieopartą o jakiegokolwiek formalne umowy. Jednocześnie wolą współpracę zaplanowaną, niż spontaniczną.

Badanie pokazuje, że wartością formą wymiany doświadczeń mogą być wizyty studyjne. Warto rozważyć tego typu formę wsparcia w przyszłości.

Głównym odbiorcom edukacji kulturowej w regionie realizowanej przez badanych są dzieci i młodzież. Wynika to z oczywistego faktu, że instytucje oświatowe nastawione są niemalże wyłącznie na tego typu odbiorcę. Także instytucje kultury w zakresie swojej oferty edukacyjnej i kulturalnej preferują najmłodszych odbiorców.

Mocną stroną realizatorów edukacji kulturowej w regionie jest pasja i zaangażowanie. Takie podejście wpływa nie tylko na zakres i jakość prowadzonych inicjatyw, ale też na poziom współpracy. Osoby zaangażowane i zmotywowane poszukują podobnych sobie, przekraczając również bariery instytucjonalne i sektorowe.

Analizując kwestię zaangażowania warto spojrzeć na to z perspektywy uczestników/odbiorców działań z obszaru edukacji kulturowej. Bazując na wynikach „Wrocławskiej diagnoza problemów społecznych” z 2014, widać, że jako barierę w dostępie do kultury 23% badanych wskazało brak czasu na

korzystanie z oferty kulturalnej, prawie 18% wskazało, że wyłącza ją ich obowiązki zawodowe i 17%, że wyłącza ją ich obowiązki domowe.

Funkcjonowanie w 2016 roku Europejskiej Stolicy Kultury znacznie rozszerzyło ofertę oraz skalę uczestnictwa mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych. Działania ESK przede wszystkim miały miejsce we Wrocławiu, ale też w innych miejscowościach w regionie. Szczególnie istotne z perspektywy edukacji kulturalnej były m.in. *mikroGRANTY ESK 2016*, projekt *Wrocław - wejście od podwórka*, a w skali całego województwa prowadzony w sześciu wybranych miastach Dolnego Śląska projekt *Czytanie Miasta* (w ramach Dolnośląskiej Platformy ESK 2016+).

Podsumowanie

Badania przeprowadzone w 2017 roku potwierdzają kluczowe wnioski z badania w 2016 roku - dane zgromadzone podczas diagnozy pozwalają stwierdzić, że edukacja kulturowa jest prowadzona w województwie dolnośląskim przez dużą grupę podmiotów. Podobnie jak w zeszłym roku także w 2017 problemem jest brak systematyczności, częsta akcyjność tych działań (wynikająca m.in. z logiki grantów, projektów). W wielu wypadkach działania z obszaru edukacji kulturowej opiera się na pasji, zaangażowaniu realizatorów.

To na co wskazują diagnozowani przedstawiciele instytucji edukacyjnych i kulturalnych, to bariery organizacyjne, finansowe i mentalne. Jednocześnie wyzwaniem jest zakres i forma współpracy pomiędzy przedstawicielami edukacji kultury – brakuje w tym wypadku systemowych rozwiązań. Pomimo barier organizacyjnych - częstej sytuacji, że domy kultury otwierają się, kiedy placówki oświatowe już nie pracują widać, że trudno jeszcze mówić o współpracy międzysektorowej w obszarze edukacji kulturowej na szeroką skalę w województwie dolnośląskim, ale przynajmniej wśród uczestników badania widać wzrost współpracy instytucji sektora edukacji i kultury.

Aneks metodologiczny

W ramach badania zrealizowano 606 ankiet w całym kraju (z czego w województwie dolnośląskim 46). W całym badaniu on-line wzięło udział 946 respondentów, z czego w badaniu ogólnopolskim ankiet nie wypełniło do końca 380 osób, z czego 50 w dolnośląskim (stan na 30.10.2017). Przeciętny czas wypełniania ankiety to 15 min. W województwie dolnośląskim ankiety były dystrybuowane w okresie lipiec-wrzesień 2017 roku, wykorzystując bazę adresową szkół kuratorium oświaty we Wrocławiu oraz bazę instytucji kultury prowadzoną przez DOKiS.

Poza ankietą ogólnopolską zrealizowano ankiet dotyczące współpracy z beneficjentami programu w 2017 roku (19 ankiet). Ponadto realizowane był wywiad grupowy z uczestnikami II edycji BMK podczas spotkania we wrześniu 2017 roku we Wrocławiu. Wreszcie w raporcie wykorzystano wyniki wywiadów pogłębionych (2 studia przypadku) z uczestnikami 1 edycji Programu.

Załącznik 1.

Współpraca w obszarze edukacji kulturowej

Ankieta, o której wypełnienie Cię prosimy, ma na celu zebranie opinii na temat współpracy instytucji kultury, oświaty i organizacji pozarządowych.

- 1. Co dla Ciebie jest najważniejszego żeby współpraca dotycząca działań kulturalnych i edukacyjnych była owocna?**

- 2. Jak ogólnie oceniasz współpracę pomiędzy instytucjami oświatowymi a instytucjami kultury w Twojej miejscowości?**

(bardzo nisko) 1 2 3 4 5 (bardzo wysoko)

Uzasadnij ocenę:

- 3. Jakie widzisz kluczowe efekty współpracy między instytucjami oświatowymi a instytucjami kultury w Twojej miejscowości?**

- 4. Jakie widzisz zasadnicze bariery współpracy między instytucjami oświatowymi a instytucjami kultury w Twojej miejscowości?**

5. Jakiego wsparcia potrzebujesz żeby rozwijać współpracę w swojej miejscowości?

Proszę wskazać, do jakiej grupy należysz:

☐ 1/ Przedstawiciel/ka instytucji kultury

☐ 2/ Przedstawiciel/ka edukacji

☐ 3/ Przedstawiciel/ka administracji

☐ 4/ Przedstawiciel/ka III sektora

☐ 5/ Inne

Dziękujemy!